Ľuba Šajdová

„Nie, nikdy som nemyslel na pomstu...“

(S PhDr. Dušanom Slobodníkom, CSc., literárnym vedcom, kritikom a prekladateľom, o jeho knihe spomienok na roky prežité v sovietskom gulagu)

Pätnásť rokov nápravno-pracovných táborov...

... tento rozsudok vyriekol sudca roku 1945 a patril mladučkému chlapcovi Dušanovi Slobodníkovi, ktorému práve minulo osemnásť a do maturity mu chýbalo len zopár mesiacov. A aká bola jeho bezprostredná reakcia?

„Hrôza ma opustila. Žijem! Ja žijem! To bola moja prvá myšlienka, ktorá vypustila z mozgu všetky ostatné pocity a úvahy. Po súde nás vyviedli na chodbu. Podišiel k nám major, riaditeľ väznice a s ním tlmočník. Oslovil som ho: Prečo som dostal taký vysoký trest, veď som nič nespravil...? Ja viem, že ste nič nespravili, keby ste niečo spravili, odsúdili by sme vás na smrť!“

Trest bol vynesený za nedobrovoľnú účasť na vojenskom cvičení organizovanom hlavným veliteľstvom Hlinkovej mládeže, kde sa Dušan Slobodník ocitol na základe povolávacieho lístka. Keď mu došlo, o čo na cvičení ide, po dvoch týždňoch so šťastím zdupkal. No to už nikoho nezaujímalo...

„Domov som sa vrátil po ôsmich rokoch, siedmich mesiacoch a dvadsiatich dňoch...“

ĽUBA ŠAJDOVÁ: Asi pred pol rokom vyšla knižka *Paragraf: polárny kruh,* ktorá v chronologickom poradí hovorí o tých bezmála deviatich rokoch väzenia. Knihu mám v ruke, autora oproti sebe. Pán Slobodník, publikáciu si majú možnosť ľudia prečítať, preto navrhujem, poďme sa rozprávať najmä o tom, čo v knižke nie je. Otázka: Nevina a trest. Ako sa môže mladý človek preniesť cez takú skrivodlivosť? V tom veku je plný nádeje, elánu, nezmieriteľnosti s nespravodlivosťou...

DUŠAN SLOBODNÍK: Ja som nikde netvrdil, že som nevedel, prečo som sa do väzenia dostal. Fakt je, že v tej vojenskej škole som dva a pol týždňa bol... zúrila vojna, nijaká spravodlivosť, nijaké hľadanie pravdy... je jasné, že keď ma

toho 22. apríla 1945 vo Zvolene zobrali, bol som presvedčený, že to je otázka niekoľkých hodín, že sa so mnou porozprávajú, spýtajú sa, kde som bol, a ja im odpoviem, a tým sa celá vec skončí, lebo naozaj som mal svedomie absolútne čisté... Ale postupne, ako som bol vo väzení a stretol som sa s ľuďmi, ktorí boli odsúdení na dvadsaťpäť rokov alebo na smrť, začal som si uvedomovať, že je to vážne. A ako som sa s tým vyrovnal? Vždy sa treba vyrovnať s nevyhnutnosťou. Bohužiaľ, možnosť utiecť bola vylúčená...

Ľ. Š.: Ale to hovoríte zo súčasného pohľadu... ako to bolo vtedy, nezúfali ste si?

D. S.: Nie, to nie. Človek v mladom veku si nezúfa. Stále som si hovoril, však to nemôže byť pravda, to sa musí vysvetliť... ale na druhej strane som sa musel zmieriť s tou nevyhnutnosťou. Žiť bolo treba, ja som predsa nechcel spáchať samovraždu. Človek má akúsi vnútornú silu, ktorá sa prejaví možno v najkritickejších chvíľach. A práve vtedy som si povedal, just sa budem učiť jazyky, a učil som sa ich.

Napodiv, v tých táboroch, ja som ich prešiel asi sedem, nespomínam si, že by niekto spáchal samovraždu. Je paradoxné, že človek, ktorý sa dostane do zlej situácie, nerozmýšľa nad únikom zo života. Zmobilizuje v sebe nejaké vnútorné sily, prispôsobí sa a žije, hľadá cesty, zatne sa a drží sa...

Ľ. Š.: Hádam v súlade aj s porekadlom, že človek si zvykne aj na šibenicu...

D. S.: ... presne tak.

Ľ. Š.: V knihe opisujete takmer presne, čo sa všetko dialo, ale nedávate najavo city a prežité pocity, a možno práve o to väčšia padá na čitateľa hrôza... Ako sa po najväčšom ponížení, potupení dá z toho dostať?

D. S.: Držala nás predovšetkým spolupatričnosť. Dosť dlho sme boli spolu viacerí z Pohronia, rozprávali sme sa, spomínali a tak sme zaháňali bolestné chvíle. Ten, kto sa poddal, kto stratil ľudskosť, kto stratil vieru v seba, bol stratený, lebo to sa automaticky prenášalo do fyzického stavu a viedlo k tomu, že sa potom nekontroloval a, povedzme, dojedal po druhých jedlo... to by bolo poníženie, a ak na niečo spomínam s hrdosťou, tak na to, že som sa toho nikdy nedopustil. Človek si musí sám pred sebou zachovať dôstojnosť...

Ľ. Š.: Čiže vy hovoríte, že človek mohol ponížiť iba sám seba... iným sa ponížiť nedal...

D. S.: Presne tak. A myslím si, že to je veľmi dôležité v živote. A hlavne ne-

strácať ľudskosť, ani v tých najťažších situáciách. Sú kresťanské zásady, ktoré mi veľmi pomáhali...

Ľ. Š.: Spomenuli ste hlad. V knihe píšete: *„Hlad bol myšlienkou, na ktorú človek nesmel myslieť. Aj preto som sa radšej veľa hodín učil jazyky, aj preto som hrával šach, aby som sa nepoddával jeho ťaživému večnému týraniu.“* Pán Slobodník, môžem to trochu zľahčiť?

D. S.: Nech sa páči, samozrejme...

Ľ. Š.: Nie je podľa vás ideálnym miestom na osvojovanie jazykov väzenie...?

D. S.: No ja som tam zo žartu povedal, že ak sa niekto chce učiť jazyky, vo väzení má ideálnu príležitosť...

Ľ. Š.: A ako to funguje?

D. S.: Je tam jednak dostatok času, je tam dostatok ľudí, ktorí tie konkrétne jazyky poznajú, aj o tom píšem v knihe, ako mi ten kontakt s ľuďmi pomáhal zorientovať sa v jazykoch, myslím na angličtinu, francúzštinu, nemčinu, samozrejme, ruština bola nevyhnutná...

Viete, keď má človek málo jedla a chýba mu a stále by rozmýšľal len o jedle, vtedy je ideálne niečo robiť. Aby sa zamestnal a na jedlo nemyslel. Tak sa dá hlad ľahšie prekonať.

Ľ. Š.: Krízové situácie, samozrejme, ukážu, čo v človeku je. Zrejme ukážu aj dobré vlastnosti, ale aj tie horšie. Vy by ste vedeli povedať, aké vaše vlastnosti vyšli na povrch v tých časoch? Dobré, a či aj zlé?

D. S.: *(Smiešik.)* Zlé som si odtiaľ asi nedoniesol...

Ľ. Š.: Nemáte zlé vlastnosti...

D. S.: To nieee, kto by o sebe tvrdil, že nemá zlé vlastnosti, klamal by alebo akoby prosto sám seba nepoznal, no odtiaľ som si asi zlé vlastnosti nedoniesol, priniesol som si viac dobrých vlastností, napríklad pracovitosť. Ak som chcel prežiť, musel som neustále pracovať. Tú pracovitosť mi teraz poniektorí vyčítajú. *(Smiech.)* Doniesol som si odtiaľ aj cieľavedomosť. Keď som sa do nejakého problému zahryzol, už aj po návrate domov, do nejakého štúdia alebo do nejakej vedeckej práce, povedzme, aj do politickej práce, ktorú robím teraz, usiloval som sa ju doviesť do konca.

Ľ. Š.: Vy vôbec ste tú knihu napísali na základe myšlienky, že všetko zlé je na niečo dobré. A mám pocit, že sa to ťahá celým dielom, že knihu ste napísali s takým mierom v duši a s nadhľadom, až to provokuje.

D. S.: No pozrite, je to predsa len odstup rokov. Keby som zážitky spísal hneď po návrate, v tých päťdesiatych rokoch, iste by tam bolo viac zatrpknutosti a rozhorčenosti a pobúrenia, no vtedy sa o tom, samozrejme, nedalo písať... Je však všeobecne známou pravdou, že v živote sa na zlé, smutné, tragické udalosti zabúda rýchlejšie ako na dobré. Keby sme v psychike nemali zakódovaný mechanizmus, že sa musí zabúdať na zlé alebo na tragické, vlastne by sme

nemohli existovať. Keby sme žili len s vedomím, že sa treba pomstiť tomu, kto mi ublížil, nebol by to normálny život. Bolo by to nielen nekresťanské, ale ani nie ľudské.

Ľ. Š.: Ale skutočne vo vás nikdy neskrsli myšlienky na pomstu, na odplatu...?

D. S.: Nieee. Predstavte si... nikdy som nemal také myšlienky.

Musíte si uvedomiť, že my vieme, kto nás zradil, poznám konkrétnych ľudí, poznám aj iné detaily z táborového života, kde istí ľudia sa voči nám ostatným dopustili nečestných činov... a teraz čo?! Mali sme po návrate vyhľadávať tých ľudí a mstiť sa im?! Alebo nedajbože ešte aj ich deťom?! Čo by to pomohlo? Čo by sa zmenilo? To jednoducho... *(Hlboký povzdych.)* ... normálny človek sa cez to musí preniesť!

Možno naozaj, pobyt na životnom dne – lebo pobyt vo väzení a v cudzine

a bez nádeje na návrat je ľudské dno – vás privedie k tomu, že si nedáte narušiť svoju ľudskú integritu, svoju ľudskú celistvosť ani pomstychtivosťou.

„Väzni, pozor! Eskorta upozorňuje, že krok naľavo a napravo sa pokladá za útek! Eskorta použije zbraň bez varovania!“

Dušan Slobodník, *Paragraf: polárny kruh*

Albín Brunovský: Sesternice z Fontainebleau, 1971, zbierka Galérie mesta Bratislavy

Dušan Slobodník (1927 – 2001) bol členom Medzinárodnej asociácie literárnych kritikov, členom Európskej únie spisovateľov, umelcov a vedcov a Svetovej organizácie science-fiction. V rokoch 1992 – 1994 bol ministrom kultúry SR.

Zo súkromného archívu spracovala Ľuba Šajdová